

22. Kokie yra žemaičiai?

Perskaitykite straipsnio įžangą ir klausimus, kuriuos žurnalistė uždavė Rimantui Balsiui.

a) Pafantazuokite, ką atsakė pašnekovas.

R.Balsys: žemaičiai – narsūs, atkaklūs ir laisvi

Simona Žimkutė

„Jei žemaitis užsispirs, ir į debesį įspirs“, – šiuo posakiu tvirtą žemaičių būdą apibendrina humanitarinių mokslų daktaras, Klaipėdos universiteto docentas, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas Rimantas Balsys. R. Balsys sutiko su „Mano Žemaitija“ pasidalyti mintimis apie žemaičių išskirtinumą, taip pat etninio palikimo išsaugojimo svarbą.

<i>Žurnalistės klausimai</i>	<i>Jūsų atsakymai</i>
<p>1. Kokie yra pagrindiniai, o gal ir išskirtiniai žemaičių bruožai?</p> <p>2. Ar smarkiai per pastaruosius dešimtmečius pakito žemaičių savimonė, savęs, kaip ypatingos etninės grupės, suvokimas?</p> <p>3. Kiek svarbu šiuolaikiniam žmogui save priskirti tam tikrai etninei grupei?</p> <p>4. Dažnas Klaipėdos miesto svečias sudvejoja, ar uostamiestis priklauso žemaičių kraštui. Kaip yra iš tiesų?</p> <p>5. Kaip manote, kodėl jauni žmonės neretai vengia kalbėti žemaičių tarme?</p> <p>6. Ko reikia, kad būtų išsaugota ir perduota ne tik tarmė, bet ir žemaičių etninis palikimas: organizacijų, specialių programų ar paties žmogaus didesnio domėjimosi savo šaknimis?</p> <p>7. Vedate radijo laidą žemaičių kalba. Kokie šios laidos siekiai?</p> <p>8. Kokia dar veikla, susijusia su žemaičių etnokultūros puoselėjimu ir išsaugojimu, užsiimate?</p> <p>9. Kokia kalba dažniau bendraujate su</p>	

b) Suraskite atsakymus į klausimus.

- A.** Istoriskai Klaipėda Žemaitijai niekada nepriklausė. Iki XIII amžiaus antros pusės Klaipėdos kraštas priklausė baltų gentims – šiaurėje kuršiams, pietuose skalviams. Archeologų duomenimis, Klaipėdoje ir jos apylinkėse dar ir XV–XVI amžiuose gyveno nedidelės kuršių bendruomenės, tačiau tuo pat metu į pajūrį jau migravo ir žemaičiai. Itin marga etnine prasme Klaipėda tapo po Antrojo pasaulinio karo.
- B.** Esu pastatęs vieną kitą spektaklį žemaičių šneka. Per pastaruosius dvejus metus su prasmingai ir kryptingai besidarbuojančiu Dovilų etninės kultūros centru įvykdėme porą gražių projektų – „Žemaičių vestuvės“ ir „Žemaičių krikštynos“. Teko garbė rašyti scenarijų ir režisuoti, konsultuoti perkeltant šiuos projektus į kompaktinius diskus. Šie projektai aiškiai rodo: laidoti žemaičius dar per anksti.
- C.** Iš dalies į šį klausimą jau atsakiau. Tačiau šį tą dar galima pridurti. Regis, pakanka ir įstatymų, ir organizacijų, ir programų. Dar 1999 metais buvo priimtas „Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas“, kurio pirmieji du uždaviniai yra garantuoti etninės kultūros paveldo išsaugojimą bei gyvosios tradicijos tęstinumą ir laiduoti Lietuvos etnografinių regionų tradicijų savitumo išlaikymą, pažinimą, fiksavimą bei perteikimą.
- D.** Didysis žemaičių istorikas Simonas Daukantas sakė paprasčiau ir gražiau – būdas. Vargu, ar kas geriau už Daukantą galėtų ir apsaugoti žemaitišką būdą: „*Visi buvo augumo vidutinio, ne taip smulkaus, kaip rimto, ir pety vyrai žaliūkai. Povyzos drąsios ir malonios, ant kožno veido narsybė ir kantrybė žydėjo, o malonė artimo kiekvieno širdy klestėjo; stovyla, kalba ir kožnas žingsnis reiškė visus liuosus esančius, ir deja tam, kas neteisingai ranka kurį tarp jų palytėjo ar žodžiu užgavo, tas ant vietos žegterėjo, nesgi kelio nedoram nelenkė <...>. Atlikimas darbo ar reikalo jų džiaugsmu buvo, o pailsis po vargų linksmybe <...>. Liuosybę savo pervis mylėjo ir godojo, už kurių viso pasaulio aukso nebūt emę; todėl dar šiandien tariama yra: „Liuosas lab ir po kere begyvena“ <...>. Namų savo niekados neužmiršo, nesgi, kame keliavę, vargę ar viešpačių rūmuose linksminęsi, visados namų savo ilgėjos, todėl šiandien dar sako: „Savo namaičiai, kad ir smilgaičiai.“* Negi čia dar reikia ką pridurti? Jei atpažinote save, galite laikyti save žemaičiu.
- E.** Kad ir kaip būtų liūdna, iš įvairių tribūnų vis dažniau girdime pranašystę, jog XXI amžius – etninių bendruomenių egzistavimo pabaigos amžius. Tad nuo mūsų visų bendrų pastangų – mūsų savimonės gilumo, ryžto nuolat šviestis ir šviesti, stiprėti ir stiprinti savo teritoriją, kalbą, papročius priklausu, kiek ilgai mes galėsime kalbėti apie žemaitiškąjį identitetą.
- F.** Manau, jog yra keletas priežasčių. Tai – bendrinės kalbos sklaida (knygos, laikraščiai, radijas, televizija), jaunų žmonių migracija iš senųjų žemaitiškų regionų į didžiuosius miestus, etniškai mišrios santuokos, savimonės, pasididžiavimo savo gimtuoju kraštu stoka. Be to, menkas valstybės dėmesys Lietuvos regionams ir jų istorijai, kultūrai. Kita vertus, „tas velnias nėra toks juodas, kaip jį paišo“, nes pastaraisiais metais pastebimas žemaičių (bent jau dounininkų tarmės) kalbos renesansas.

- G.** Visaip pasitaiko. Dažnai įvairių žemaitiškų posakių, patarlių, pamokymų pabarstau ir per etnologijos paskaitas.
- H.** Trijų valandų radijo laida skirta visiems besidomintiems tiek Žemaitijos, tiek visos Lietuvos etnokultūriniu paveldu: senaisiais papročiais – gimtųjų, krikštytųjų, vestuvių, laidotuvių – jų kaita XXI amžiuje; sielos, dvasių, senųjų dievybių ir mitinių būtybių samprata. Dalijamasi liaudies žinijos – liaudies medicinos, metrologijos, meteorologijos, zoologijos, botanikos, psichologijos – paslaptimis, skiriama dėmesio tautosakai, kulinariniam paveldui. Ši radijo laida padeda išsaugoti ir stiprina tautinį identitetą visuotinės globalizacijos sąlygomis, pasitarnauja skiepijant jaunajai kartai šiandien jau nebežinomas, o vyresniajai kartai gerokai primirštas vertybes – pilietiškumą ir patriotiškumą.
- I.** Visa tai arba yra, arba to nėra, žmogaus amžius čia nėra svarbiausias veiksnys. Sąmoningai pabrėžiau kai kuriuos S. Daukanto teksto žodžius. Jeigu šias vertybes perpranti, esi įsišventinęs į žemaičius ir pasišventęs Žemaitijai. Kita vertus, nereikėtų užmiršti, jog identitetas nėra savaiminė duotybė. Reikia nuolatinių pastangų, triūso, budėjimo. Prisimintini žymios mitologės Marijos Gimbutienės žodžiai apie lietuvius: „Lietuviai giliai myli savo žemę, bet pamiršta, kad yra nariai didelio pasaulio, kuriame vyksta amžina kova dėl būvio.“ Tas pats tinka ir žemaičiams.

c) Pasitikrinkite, kaip pasisekė surasti atsakymus. Ką naujo sužinojote iš teksto?

R.Balsys: žemaičiai – narsūs, atkaklūs ir laisvi

Simona Žimkutė

Kokie yra pagrindiniai, o gal ir išskirtiniai žemaičių bruožai?

Didysis žemaičių istorikas Simonas Daukantas sakė paprasčiau ir gražiau – būdas. Vargu, ar kas geriau už Daukantą galėtų ir apsaityti žemaitišką būdą: „*Visi buvo augumo vidutinio, ne taip smulkaus, kaip rimto, ir pety vyrai žaliūkai. Povyzos drąsios ir malonios, ant kožno veido narsybė ir kantrybė žydėjo, o malonė artimo kiekvieno širdy klestėjo; stovyla, kalba ir kožnas žingsnis reiškė visus liuosus esančius, ir deja tam, kas neteisingai ranka kurį tarp jų palytėjo ar žodžiu užgavo, tas ant vietos žegterėjo, nesgi kelio nedoram nelenkė <...>. Atlikimas darbo ar reikalo jų džiaugsmu buvo, o pailsis po vargų linksmybe <...>. Liuosybę savo pervis mylėjo ir godojo, už kurių viso pasaulio aukso nebūt ėmę; todėl dar šiandien tariama yra: „Liuosas lab ir po kere begyvena“ <...>. Namų savo niekadus neužmiršo, nesgi, kame keliavę, vargę ar viešpačių rūmuose linksminęsi, visados namų savo ilgėjos, todėl šiandien dar sako: „Savo namaičiai, kad ir smilgaičiai.“ Negi čia dar reikia ką pridurti? Jei atpažinote save, galite laikyti save žemaičiu.*

Ar smarkiai per pastaruosius dešimtmečius pakito žemaičių savimonė, savęs, kaip ypatingos etninės grupės, suvokimas?

Visa tai arba yra, arba to nėra, žmogaus amžius čia nėra svarbiausias veiksnys. Sąmoningai pabrėžiau kai kuriuos S. Daukanto teksto žodžius. Jeigu šias vertybes perpranti, esi įsišventinęs į

žemaičius ir pasišventęs Žemaitijai. Kita vertus, nereikėtų užmiršti, jog identitetas nėra savaiminė duotybė. Reikia nuolatinių pastangų, triūso, budėjimo. Prisimintini žymios mitologės Marijos Gimbutienės žodžiai apie lietuvius: „Lietuviai giliai myli savo žemę, bet pamiršta, kad yra nariai didelio pasaulio, kuriame vyksta amžina kova dėl būvio.“ Tas pats tinka ir žemaičiams.

Kiek svarbu šiuolaikiniam žmogui save priskirti tam tikrai etninei grupei?

Kad ir kaip būtų liūdna, iš įvairių tribūnų vis dažniau girdime pranašystę, jog XXI amžius – etninių bendruomenių egzistavimo pabaigos amžius. Tad nuo mūsų visų bendrų pastangų – mūsų savimonės gilumo, ryžto nuolat šviestis ir šviesti, stiprėti ir stiprinti savo teritoriją, kalbą, papročius priklauso, kiek ilgai mes galėsime kalbėti apie žemaitiškąjį identitetą.

Dažnas Klaipėdos miesto svečias sudvejoja, ar uostamiestis priklauso žemaičių kraštui. Kaip yra iš tiesų?

Istoriškai Klaipėda Žemaitijai niekada nepriklausė. Iki XIII amžiaus antros pusės Klaipėdos kraštas priklausė baltų gentims – šiaurėje kuršiams, pietuose skalviams. Archeologų duomenimis, Klaipėdoje ir jos apylinkėse dar ir XV–XVI amžiuose gyveno nedidelės kuršių bendruomenės, tačiau tuo pat metu į pajūrį jau migravo ir žemaičiai. Itin marga etnine prasme Klaipėda tapo po Antrojo pasaulinio karo.

Kaip manote, kodėl jauni žmonės neretai vengia kalbėti žemaičių tarme?

Manau, jog yra keletas priežasčių. Tai – bendrinės kalbos sklaida (knygos, laikraščiai, radijas, televizija), jaunų žmonių migracija iš senųjų žemaitiškų regionų į didžiuosius miestus, etniškai mišrios santuokos, savimonės, pasididžiavimo savo gimtuoju kraštu stoka. Be to, menkas valstybės dėmesys Lietuvos regionams ir jų istorijai, kultūrai. Kita vertus, „tas velnias nėra toks juodas, kaip jį paišo“, nes pastaraisiais metais pastebimas žemaičių (bent jau dounininkų tarmės) kalbos renesansas.

Ko reikia, kad būtų išsaugota ir perduota ne tik tarmė, bet ir žemaičių etnis palikimas: organizacijų, specialių programų ar paties žmogaus didesnio domėjimosi savo šaknimis?

Iš dalies į šį klausimą jau atsakiau. Tačiau šį tą dar galima pridurti. Regis, pakanka ir įstatymų, ir organizacijų, ir programų. Dar 1999 metais buvo priimtas „Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas“, kurio pirmieji du uždaviniai yra garantuoti etninės kultūros paveldo išsaugojimą bei gyvosios tradicijos tęstinumą ir laiduoti Lietuvos etnografinių regionų tradicijų savitumo išlaikymą, pažinimą, fiksavimą bei perteikimą.

Vedate radijo laidą žemaičių kalba. Kokie šios laidos siekiai?

Trijų valandų radijo laida skirta visiems besidomintiems tiek Žemaitijos, tiek visos Lietuvos etnokultūriniu paveldu: senaisiais papročiais – gimtųjų, krikštytųjų, vestuvių, laidotuvių – jų kaita XXI amžiuje; sielos, dvasių, senųjų dievybių ir mitinių būtybių samprata. Dalijamasi liaudies žinijos – liaudies medicinos, metrologijos, meteorologijos, zoologijos, botanikos, psichologijos – paslaptimis, skiriama dėmesio tautosakai, kulinariniam paveldui. Ši radijo laida padeda išsaugoti ir stiprina tautinį identitetą visuotinės globalizacijos sąlygomis, pasitarnauja skiepijant jaunajai kartai šiandien jau nebežinomas, o vyresniajai kartai gerokai primirštas vertybes – pilietiškumą ir patriotiškumą.

Kokia dar veikla, susijusia su žemaičių etnokultūros puoselėjimu ir išsaugojimu, užsiimate?

Esu pastatęs vieną kitą spektaklį žemaičių šneka. Per pastaruosius dvejus metus su prasmingai ir kryptingai besidarbuojančiu Dovilų etninės kultūros centru įvykdėme porą gražių projektų – „Žemaičių vestuvės“ ir „Žemaičių krikštynos“. Teko garbė rašyti scenarijų ir režisuoti, konsultuoti perkeltiant šiuos projektus į kompaktinius diskus. Šie projektai aiškiai rodo: laidoti žemaičius dar per anksti.

Kokia kalba dažniau bendraujate su studentais: bendrine ar žemaitiškai?

Visaip pasitaiko. Dažnai įvairių žemaitiškų posakių, patarlių, pamokymų pabarstau ir per etnologijos paskaitas.

www.delfi.lt